

יום העצמאות

משמעות הקמת המדינה | הלל ביום העצמאות

שאול דוד בוצ'קו

ספריית
עצ
חיים

ניתן להשיג את הספר
בישיבת "היכל אליהו"
כוכב יעקב 90622
טלפון 02-9972023
פקס 02-9972115
hesder@gmail.com
www.toraisrael.com

© כל הזכויות שמורות למחבר
תשע"ח - 2017
חל איסור גמור לצלם מן הספר למטרות מסחריות
מותר לצלם לצורך לימוד אישי

תוכן העניינים

- 5..... משמעות הקמת המדינה
- 6..... גאולה מגלות אדום
- 9..... שיבה לארץ ישראל
- 10..... עצמאות
- 12..... אחדות
- 13..... התפתחות התורה
- 16..... הלל ביום העצמאות
- 17..... מקור החיוב
- 24..... האם יש לברך על ההלל?
- 31..... סיכום

משמעות הקמת המדינה

רבים מאתנו נולדו כבר במדינת ישראל, רבים מאתנו חיים בה שנים רבות, ומציאות המדינה בעבורנו היא עובדה פשוטה וברורה עד שאין אנו מרגישים את החידוש הנפלא שבה ואת המתנה הייחודית שזכינו לה בדורות אלה. לא לחינם קבעו חז"ל כי בליל הסדר, הלילה שבו אנו חוגגים את חירותנו ואת פדות נפשנו, צריכים אנו לאכול מרור בברכה, והם עצמם אף תיקנו לשאול "מרור זה על שום מה?", שהרי באמת מקומו מיותר ומה שהיה היה! אלא שבאמת אלמלא היה המרור על השולחן לא היינו מבינים את משמעות הפסח. אם לא נזכור כי עבדים היינו לא נזכור באמת כי ה' הוציאנו ממצרים. אף כאן, אם לא נזכור את אשר עברנו במשך כל שנות גלותנו לא נבין את הישועה הגדולה ואת ההצלה המופלאה שעשה ה' לנו, ועשויים אנו לומר כי מדינה היא דבר נורמלי, ככל העמים. כאן נולדתי, כאן גדלתי, כך בטבעיות וכדרכו של עולם.

כדי להבין את מצבנו היום חובה עלינו לקיים את הפסוק "זָכֹר מִיּוֹמֵת עוֹלָם בְּיַמֵּי שְׁנוֹת דָּוָר וְדָוָר" (דברים לב, ז). אם נעמיק ונתבונן ניווכח כי הקמת מדינת ישראל היא נקודת זמן שהיוותה מפנה היסטורי בחמש בחינות שונות, שעל כל אחת ואחת מהן עלינו להודות לקב"ה בנפרד, ועל אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת שנצטרפו כולן והיו לאחד, והלוואי שנספיק להודות לה' א-להינו על אחת מאלף אלפי הטובות, הניסים והנפלאות שעשה עמנו.

כבר הקשו פוסקים אחרונים על קביעת יום ההודיה ביום ה' באייר, יום הקמת המדינה, שהרי ביום זה החלו הצרות והחלה המלחמה בכל תוקף, ונהרגו אלפי חיילים ותושבים. לכאורה היה מקום לציין כיום ההודיה את יום סיום המלחמה, יום הפסקת האש ושביתת הנשק, ולשלב בו גם את ההצלה מן המלחמה עצמה.

אמנם לעני"ד יום הקמת המדינה קובע ברכה לעצמו, וחשיבותו רבה בחמישה מישורים שונים. נמנה תחילה את כולם, ואחר כך נסבירם אחד לאחד :

א. גאולה מגלות אדום

ב. שיבה לארץ ישראל

ג. עצמאות

ד. אחדות

ה. התפתחות התורה.

גאולה מגלות אדום

התורה פותחת בפסוקים: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְבְהוֹ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם" (בראשית א, א-ב), ואומר המדרש: "תהו - זו גלות בבל, ובהו - זו גלות מדי, חשך - זו גלות יון, תהום - זו גלות אדום (שהיא כתיהום שאין לה סוף), ורוח א-להים מרחפת - רוח התשובה המביאה את הגאולה" (בראשית רבה ב, ד).

לכאורה המדרש סתום ואיננו מובן. התורה מתארת את ראשית בריאת העולם, בטרם כל יציר נוצר, עדיין אין בני אדם, אין גויים ואין יהודים, והיאך רמוזות כאן גלויות ישראל תחת שלטון העמים? אתמהא! אמנם אחר שנעמיק ונתבונן נראה כי המדרש שואל את עצמו שאלה עצומה: הואיל והקב"ה ברא את העולם כרצונו הרי ודאי ברא אותו באופן מושלם, בחכמה מופלאה ובתכנון מדוקדק, ואם כן מהו שמתארת התורה "והארץ הייתה תהו ובהו וחושך על פני תהום" - האם הקב"ה יצר קטסטרופה? התשובה שנותן המדרש היא שאכן כן, הקב"ה ברא את העולם באופן שהוא עתיד

להישחת, והטעם לכך הוא בריאת האדם, הברייה היחידה שניתן לה כוח הבחירה החופשית לעשות ככל העולה על רוחה. בריאת האדם הביאה לעולם את הכוח המשחית, אותו הכוח שבעתיד יגרום לארבע גלויות ולאסונות, אבל באמת "רוח א-להים מרחפת על פני המים" - התשובה המביאה גאולה לעולם נבראה גם היא, והיא מברשת כי העולם עתיד לחזור לתיקונו כפי שהיה ברצון ה' בלא קלקול האדם. זהו תפקידנו בעולם.

הנה כל אחת מן הגלויות מאפיינת את עיקר המלחמה הרוחנית של הגויים באותו הדור כנגד עם ישראל. **בבל** ייצגה את תפיסת האלילות והגאווה. היא לא יכלה לסבול נוכחות של בית מקדש או כל כוח אחר מבלעדיה, ומתוך גאוותה זו נלחמה בישראל. **מדי** ייצגה את חיי ההנאה והתאוה ונלחמה בכל דבר שבקדושה. **בחג הפורים** אנו מציינים את הניצחון הן על בבל הן על מדי - עם ישראל עבר את התקופה הקשה תחת שלטונם ושרד מבחינה רוחנית. **יון** מייצגת את החכמה האנושית, וככזאת ראתה בחכמה הא-להית סתירה והתנגדות, עד שלא יכלה לסבול אותה ורצתה להכחיד את עם ישראל ולכבות את אור החכמה הא-להית. **בחג החנוכה** אנו מציינים את ניצחון התורה על חכמת הגויים. **אדום** - זוהי התהום, כאן אין אידאולוגיה שבשמה רוצים הגויים להשמיד את ישראל, אין כאן גאווה, לא תאוה ולא חכמה, אלא רצון לא-רציונלי להשמיד את עם ישראל, סתם כך בלא סיבה. הם יודעים כי ישראל נושאים את שם ה' בעולם, אך הם אינם רוצים את ה' בעולמם, ועל כן הם מרגישים כי עליהם להיפרע מן היהודים ולהיפטר מהם. תחילת התהליך של גלות אדום החל ברומאים שהגלו את עם ישראל מארצו והמיטו עליו שנות חרפה, שנות סבל שבהן אסון רדף אסון, עד שהגיעה השואה הנוראית שבה היה כמעט כל העולם שותף לניסיון למחות שם ישראל מן העולם חייו, נמנע מלהושיט יד מסייעת ואף נעל את דלתותיו מפני

תחנוני הפליטים הנשארים. במערכות ישראל השונות מאז קום המדינה נהרגו למעלה מ-23,000 איש, בשנות השואה הנוראות היה מספר זה סך הנרצחים בשבוע בממוצע. כמעט ועלתה ביד הרשעים מזימתם להכחיד את שם ישראל מן העולם ח"ו.

בחסדי ה' קמה מדינת ישראל והקיץ הקץ על זממם ותשוקתם של שונאי ישראל להוציא לפועל את כוונתם להשמיד את ישראל. יום זה הוא יום התשובה, יום התיקון, תחילת הגאולה מגלות אדום. הוא מציין סוף תקופה בתולדות העולם, תקופה שהחלה עם גלות ירושלים בידי הרומאים ונסתיימה עם הקמת המדינה. כשם שפורים וחנוכה מציינים סיום של תקופת גלות כך יום העצמאות מסמל את סופה של תקופת הגלות הארוכה מכולם.

אם כן הקמת המדינה מציינת את השינוי הגדול הזה שבו קם עם ישראל לתחייה מן האפר כאומה, וחזר להקים את ביתו בארץ הזאת - איך לא נשמח ונודה לקב"ה על כך:!

שיבה לארץ ישראל

לאחר שהרומאים הגלו אותנו מארצנו ופיזרו אותנו בכל העולם, עדיין ניסו יהודים להישאר ולהיאחז בארץ במסירות נפש. ר' יוחנן החזיק בארץ ישראל מרכז של תורה, ובמשך תקופה מסוימת התקיים מרכז של תורה בארץ ישראל במקביל למרכזי התורה בבבל. אולם עם השנים ועם ריבוי הצרות הלך הישוב היהודי בארץ ישראל והידלדל, עד שכמעט ולא נותרו בה יהודים כלל. מאז, בכל הדורות כולם ניסו יהודים לחזור ולהיאחז בארץ, הלכו וחזרו, במסירות ובעיקשות, אך לא הצליחו להיאחז בה ולא מצאו בה תקומה. אהבת הארץ בערה בקרבם, אך הם לא הצליחו לממש את אהבתם ולהתיישב בארץ. והנה פתאום, לפני כמאה וחמישים שנה, נעשתה החזרה לארץ ישראל אפשרית. יהודים רבים באו והשתקעו

בארץ, אמנם בתנאים לא-תנאים ובייסורים רבים, אך הדבר עלה בידם. עוד בטרם קמה המדינה כבר היו בה 600,000 יהודים - מספר מדהים לעומת כמה עשרות שנים בודדות קודם לכן. עם הקמת המדינה התאפשרה עלייתם של יהודים רבים לארץ, דבר שנאסר עד אז ונאכף בקפידה בידי האומות ששלטו בה. הקמת המדינה אפשרה לנו לקיים את מצוות יישוב ארץ ישראל. שוב אין אנו אנוסים לגור בין הגויים ויכולים אנו לקיים מצווה זו, ואפילו ריקנים שבישראל - זכות מצווה זו ודאי עומדת להם. על כך ודאי שיש להודות ולשבח.

עצמאות

אך לא זו בלבד שיהודים יכולים לגור בארץ ישראל - עצמאות המדינה ושלטון יהודי ריבוני בארץ ישראל הם המקיימים את מצוות יישוב הארץ באופן השלם שלה. כבר כתב הרמב"ן (השמטות לספר המצוות מצווה ד), וכתבו אחרים, כי מצוות יישוב הארץ פירושה לשלוט בארץ ולא לתת לשום עם אחר שלטון בה, ודבר זה ייתכן רק כאשר ישנו שלטון יהודי מוכר בין האומות וריבונות מוחלטת על השטח.

לאברהם אבינו נאמר "יִדְעַ תִּדְעַ כִּי גַר יִהְיֶה זְרָעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדִּים וְעָנִים אֲתֶם אֲרַבְעַ מְאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו, יג), וכבר לימדונו חז"ל שמניין השנים החל מיום הולדת יצחק. ולכאורה תמוה, הרי אברהם ויצחק גרו בארץ ישראל, וכן יעקב ברוב שנותיו, ויצחק אף נצטווה שלא יצא מן הארץ, ואם כן היאך אפשר להחשיב את כל שנותיהם כשנות גירות בארץ לא להם? וכי לא ישבו בארץ ישראל? עוד מצאנו בדוד שקונן "כִּי גִרְשׁוּנִי הַיּוֹם מִהַסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבַד אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (שמואל א כו, יט) כשברח מפני שאול אל אכיש מלך גת (עי"פ הגמרא בכתובות קי, ב) - והרי גת שוכנת בתוך גבולות ארץ ישראל ומזוהה כיום באזור גוש קטיף, והיאך דרשו חז"ל מפסוק זה שכל היוצא מן הארץ כאילו עובד עבודה זרה?

אלא מכאן ראה שגם כאשר יהודים חיים ויושבים בארץ ישראל, כל זמן שעושים כן כיחידים תחת שלטון הגויים אין הם מקיימים את המצווה במלואה, אלא באופן חלקי. וזהו שאמרו חז"ל (שם) "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים ואל ידור בחו"ל אפילו בעיר שרובה ישראל" - אין לדור בחו"ל כלל אלא בארץ, ולכתחילה יש לדור בארץ בעיר שרובה ישראל, היינו תחת שלטון ישראל, אך גם אם אין אפשרות כזאת עדיין עדיף לגור בה, אפילו תחת שלטון גויים, מאשר לגור בחו"ל, ובע"ה יבואו ויצטרפו עוד ועוד יהודים, עד שיהיה שלטון יהודי בארץ (ולא כמו הרוצים להיתלות במאמר זה ולומר כי עדיף לגור בארץ ישראל בין גויים בלא קיום מצוות מאשר בחו"ל - אם רצונך לעשות עבירות עשה זאת בחו"ל ואל תטמא את הארץ).

הקמת המדינה העלתה את מצוות ישוב הארץ למשמעותה האמתית, ועל כך ודאי שעלינו להודות ולהלל.

אחדות

אחד הנזקים הגדולים שגרמה לנו הגלות הוא הפגיעה באחדות ישראל. הגלות הוציאה אותנו מן ה'ביחד' והפכה אותנו לאגודות אגודות. קהילות יהודיות שוכנות בארצות שונות ואין שום קשר ביניהן, מנהגיהן שונים ותרבותם שונה. אף כאשר התקבצו כמה קהילות למקום יישוב אחד יצרה כל קבוצה קהילה לעצמה, בית כנסת נפרד, ארגוני חינוך וחסד נפרדים, כל אחד עצמאי בלא קשר לאחרים. לא הייתה הנהגה כללית לכל הציבור הגדול הזה - הכול היה נפרד. עם הקמת המדינה נוצרה הנהגה אחידה המארגנת תחתיה את כל העם היושב בציון. אמנם הנהגה זו אינה עושה את הדברים כפי שהיינו רוצים שייעשו, ואנו מתפללים כי אנשי אמונה ינהיגו את המדינה, ועם זאת עצם האיחוד השם קץ לפיזור

הנורא הוא אחד מסממני הגאולה. המהר"ל בספרו "נצח ישראל" מסביר כי מהותו של ישראל היא להיות מאוחד, וכבר אמרו חז"ל (ברכות ו, א) כי בתפילין של הקב"ה כתוב: "יְמִי קְעָמָךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ" (דברי הימים יז, כא). עם ישראל נברא כדי להיות אחד, ובאחדותו הוא מקדש את שם ה' בעולם. כביכול כשאנחנו מפורדים אזי חס וחלילה התפילין האלה נפסלות, והתיקון הוא לשוב ולהתאחד. הקמת המדינה אפשרה לכנס ולאחד את עם ישראל מהפיזור הגדול שבו היה שרוי, ועתה יש לו מרכז גדול שכל היהודים בעולם קשורים אליו.

התפתחות התורה

אמנם כל ההישגים האלה - סוף הגלות, שיבה לארץ ישראל, עצמאות, אחדות - אינם מטרה בפני עצמה, אלא הם כלי ומכשיר לגאולה השלמה ולחיבור אמתי של עם ישראל לאביהם שבשמים. אין אנו חוזרים לארץ ישראל רק כדי לאכול מפריה ולשבוע מטובה. משה רבנו מתחנן לפני ה' שיתיר לו להיכנס לארץ, והגמרא (סוטה יד, א) שואלת: לשם מה? וכי לאכול מפרותיה הוא צריך? אלא כדי לקיים מצוות התלויות בה. ארץ ישראל היא ארצו של ה', ארץ התורה והמצוות, והיא גם המגדירה את זהותנו ומהותנו. תכלית קיומנו בכלל ובארץ ישראל בפרט היא הקמת ממלכה של תורה, ההולכת באור ה' ומתקנת את העולם בדרך התורה. כדי להקים ממלכה של תורה צריך שתהיה קודם כול ממלכה. כל זמן שאנו מפוזרים לא נוכל לעשות זאת, כל זמן שאנו משועבדים לא נוכל לעשות זאת, כל זמן שאנו נרדפים ונשחטים לא נוכל לעשות זאת. כל ההישגים שהשגנו עם הקמת המדינה הם תנאים בסיסיים להגשמת החזון היהודי האמתי שלו אנו מצפים ולהגשמתו אנו מתפללים.

אמנם לא די בציפייה, בחלומות ובתפילה. כל אחד ואחד מאתנו מחויב לפעול ללא לאות להוסיף תורה וקדושה בארץ הזאת, כדי למנוע מצב שבו חס וחלילה תקיא אותנו הארץ ממנה. מתוך הבנה כי כולנו עם אחד ואומה אחת עלינו להרגיש את אחריותנו לגורל האחדות ומתוך כך לפעול. אפשר להתחיל בפעילות ביישוב מתוך הרגשת אחדות - דאגה למי שמתקשה כלכלית, דאגה למי שמתקשה רוחנית, דאגה למי שהולך בדרך לא נכונה - ולהמשיך בדאגה לכלל האומה ובהשקעת מאמצים בהפצת אור התורה בעם ישראל כולו.

זוהי הדרישה מאתנו, ואנו סמוכים ובטוחים כי הקב"ה משביר ומוליד, פועל ברחמיו ומצמיח לנו ישועות, וכי הגאולה העתידית תבוא מתוך חסד ורחמים כפי שלימדונו חז"ל. אנו מאמינים בני מאמינים ויודעים כי יד ה' עשתה כל זאת וכל הנפלאות שראינו בדורות אלו לא לחינם נעשו, וכי אנו נמצאים בתהליך מתמשך, וגם אם יש בו ירידות, ועל אף הסבל והקשיים, התהליך אינו עוצר והדרך מוליכה אל הייעוד הגדול.

אם נבין ונשכיל כל זאת אזי יעלה לבנו על גדותיו משמחה והודיה לה' יתברך על כל החסד אשר עשה ועושה עמנו, שהצילנו מהמבקשים להשמידנו, שהחזירנו לארץ ישראל, שנתן לנו עצמאות ושלטון ריבוני, שחזרנו והתאחדנו, ששבנו להחיות את לימוד התורה - ונתפלל על העתיד שנצליח בע"ה להמשיך ולפעול עם הקב"ה ולמלא את תפקידנו בתהליך הנפלא הזה כרצונו, להפיץ תורה ולקדש שם שמים, ולהאמין כי על אף הקשיים והסיבוכים עתידה הגאולה שתבוא במהרה, ונוכל לשיר שיר חדש. אמן!

הלל ביום העצמאות

אחרי שהסברנו בהרחבה את חשיבותו המרכזית של יום העצמאות בתולדות ישראל, נתמקד בממד ההלכתי הקשור ליום זה - אמירת ההלל.

הקמת המדינה אחרי אלפיים שנות גלות היא נס גדול ועצום. אחרי השואה הנוראה, הקשה מכל הגלויות כולן, שבה נהרגו שישה מיליונים מאחינו ונכחדו קהילות שלמות שלא נותר מהן אלא אחד מעיר ושניים ממשפחה, קם העם היהודי וחירף את נפשו להקים מדינה. במשך אלפיים שנה לא היו לעם ישראל לא צבא ולא כלכלה, לא עוצמה ולא עצמאות, ואף על פי כן הצליח העם להתנער ולפעול לתחיית האומה.

כל הלומד את ההיסטוריה של עם ישראל רואה את הנסים העצומים שאפשרו את הקמת המדינה. אמנם ודאי שהגאולה לא ירדה מן השמים, והכול נעשה במסירות נפש חסרת גבולות של בני עמנו, אך לולא ה' שהיה לנו לא נותר לנו שריד. מלחמת העצמאות הייתה מלחמה של מעטים מול רבים, ביחסי כוחות של אחד לארבעים. בכל תולדות העמים לא נמצא אח ורע לאירוע פלאי שכזה של תחייה אחרי אלפיים שנות גלות, ורק עם ישראל שב לארצו כפי שהבטיח הקב"ה בנבואותיו לנביאים הן בתורה הן בנביאים והן בכתובים.

הקמת המדינה היא קיום חזונו של יחזקאל הנביא - העצמות היבשות, עצמותיו של עם ישראל, קמו לתחייה. ביום זה יצא עם ישראל ממוות לחיים ומעבדות לחירות, ואנו מחויבים להודות לה' יתברך על תשועתו.

מקור החיוב

החיוב להודות לה' יתברך נלמד משלושה מקורות מרכזיים בגמרא.

מקור א' - מסכת סנהדרין צד, א

מקור החיוב הראשון עוסק במלך חזקיהו - שלא אמר שירה על נס ההצלה מסנחריב מלך אשור שהגיע עד שערי ירושלים, ומשום כך לא נעשה משיח. הגמרא דורשת פסוק בישיעיהו (ט, ו) הפותח במילים "לְמַרְבֵּה הַמְּשֻׁרָה וְלְשָׁלוֹם אֵין קֶץ". על פי הכתיב בפסוק, המילה "למרבה" כתובה במ"ם סופית - לסרבה. וזה לשון הגמרא:

למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו'. אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח, וזה סתום? ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיה - שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח? לכך נסתתם.

חזקיהו היה מלך צדיק וטהור שדאג ללימוד התורה בכל ערי ישראל. שום דופי לא נמצא בו אלא נקודה אחת - שלא הודה לה' יתברך. מכאן נלמדים גודל החובה להודות לה' יתברך על הנסים וגודל העבירה שבהימנעות מכך. החמצנו גאולה שלמה כי לא אמרנו אז, במלכות חזקיהו, שירת הודיה לה'.

כדי להבין את חומרת היעדרותה של השירה עלינו לעיין תחילה בשתי טעויות בסיסיות שחובה להימנע מהן.

טעות אחת יסודה במחשבה שהאדם אינו נדרש לפעול אלא הקב"ה פועל במקומו. השוגים בטעות זו מביאים לראיה את הפסוק "שִׁיר הַמַּעֲלֹת לְשִׁלְמָה אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת שָׁוֵא עֲמָלוֹ

בִּנְיָו בּוֹ אִם ה' לֹא יִשְׁמַר עִיר שְׁנָא שְׁקֵד שׁוֹמְרִי (תהלים קכז, א), המעיד לתפיסתם שאין משמעות לפעולת האדם אלא רק לסייעתא דשמיא. אמנם צודקים הם שאם ה' לא ישמור על העיר לא יוכלו כל השומרים שבעולם להצילה, אך מפסוק זה אנו לומדים דבר נוסף: ה' שומר על העיר כאשר מגינים עליה גם שומרים בשר ודם - כמו שה' מסייע לבניו שבונים בית ואינו מוריד מן השמים בית בנוי. באותו אופן ה' מברך את התבואה רק אם האדם זורע ונותן דעת רק למי שלומד ועמל לקנות דעת. ה' נתן לנו את העולם לעבדו ולשמרו. האדם חייב להתחנך כדי להוליד ילדים, אחרת לא יהיה לברכת הלידות על מה לחול.

אפילו ביציאת מצרים, שהייתה כולה נסים גלויים, נדרשה השתתפות של האדם. משה רבנו נתבקש לנטות את ידו כדי להביא את המכות ולדבר אל בני ישראל וייסעו כדי שייבקע הים. יהושע נלחם בחירוף נפש במערכה על ירושת הארץ, וכמוהו כל השופטים, ושאלו ודוד וכל מלכי ישראל. גם בפורים השתלבו הכוחות: העם כולו התפלל וצם, ובד בבד השתמשה אסתר בכל מיני תחבולות במטרה להפיל את המן, ובחנוכה נלחמו המכבים בחירוף נפש וספגו קרבנות רבים.

אשר על כן, המחשבה שאין להודות לה' אלא בשעה שהוא פועל במקום האדם מנוגדת לרצון ה' שברא את האדם כדי שהוא יפעל.

הטעות השנייה שיש להתרחק ממנה היא המחשבה שהכול מתבצע רק בזכות האדם. לדידם של בעלי הטעות הזו, הלוחמים במלחמת העצמאות עמדו על חייהם ונלחמו בעוז מתוך תחושה שאין להם עוד מה להפסיד אחרי השואה הנוראה - הם התגברו כאריות, לא פחדו מכלום והיו חכמים ונבונים יותר מן האויב - ובכוחם הרב הצליחו להכניע אותו. יש המרהיבים לטעון שהא-ל מת באושוויץ, ועל כן אין לנו על מי לסמוך אלא על עצמנו. מחשבה זו אינה אלא כפירה, ובעיקר עיוורון.

על שתי טעויות אלה התריעה התורה כבר לפני יותר מארבעת אלפים שנה: "וְאִמְרַתְּ בְלִבְבְּךָ כִּחַי וְעַצְמִי יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה, וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתֵּן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הִקִּים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כִּיֹּם הַזֶּה" (דברים ח, יז-יח).

אל תטעה לחשוב שאת כל החיל השגת רק בכוחך ובעוצם ידך, אלא הבן והפנם שה' אלוהיך הוא הנותן לך כוח לעשות חיל. ועם זאת - אל תצפה שה' יעשה את החיל במקומך בעוד אתה יושב בטל. ה' הוא הנותן לך כוח כדי שאתה בעצמך תעשה חיל.¹

בשירנו את שירת ההודיה ביום העצמאות אנו מודים לה' ומהללים אותו בקול גדול על הנסים והנפלאות הגלויים והנסתרים שעשה לנו - על העוצם ועל החיל שנתן לנו ועל הכוחות שנטע בקרבנו לנצח את אויבינו ולהקים מדינה בארצנו.

מקור ב' - מסכת מגילה יד, א

המקור השני עוסק בקביעת קריאת המגילה בפורים:

תנו רבנן: ארבעים ושמנה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיטה לחיים לא כל שכן? אי הכי הלל נמי נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. (...) רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא, רבא אמר: בשלמא התם (תהלים קי"ג) הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, אלא הכא - הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש? אכתי עבדי אחשורוש אנן.

הגמרא מתמודדת עם השאלה היאך תיקנו לקרוא מגילה בפורים על אף שאין בכוחנו להמציא חגים חדשים. לדברי הגמרא

1. על פי דרשות הר"ן תחילת דרוש עשירי.

אין זה חידוש כלל אלא היגיון פשוט שמקורו שווה לחיוב להודות לה' בפסח - ואף למעלה ממנו. שהרי בפסח היינו משועבדים, אך לא נעשה ניסיון להשמיד את האומה כולה, ואילו בפורים היינו בסכנת הכחדה, ועל כן החיוב גדול יותר.

אם כן, מדוע אין אומרים הלל בפורים ומסתפקים רק במקרא המגילה? בגמרא מופיעות שלוש תשובות: (א) אין אומרים הלל על נס שהתרחש בחוץ לארץ; (ב) קריאת המגילה בפורים כמוה כאמירת הלל; (ג) הואיל ובפורים עוד לא הגענו לעצמאות אין אנו יכולים עדיין להלל.

לפיכך - ביום העצמאות, היום שבו יצאנו לחירות ולעצמאות וזכינו לנסי נסים כאן בארץ, ודאי שיש לקרוא את ההלל, ואין זה חידוש כלל.

מקור ג' - מסכת פסחים קיז, א

המקור השלישי אינו מסתפק בקריאת הכיוון, אלא יש בו חיוב ברור לאמירת ההלל:

"והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן".

חד וחלק. יש תקנה שמחייבת לומר את ההלל.

יש הטוענים שהחיוב הנלמד ממקור זה הוא לומר הלל רק בשנה שנגאלו ולא בכל שנה. רש"י בפירושו על אתר הודף טענה זו, ומדגיש שהחיוב לומר הלל על הגאולה שווה לחובת ההלל בחנוכה, כלומר חל מדי שנה בשנה: "ועל כל צרה שלא תבא עליהם - לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה".

טענה אחרת קובעת שאף שגמרא זו חשובה בפני עצמה, היא לא הובאה בפוסקים ולא נפסקה כלל להלכה.

תשובה לטענה זו מובאת בשו"ת "חיים שאל" של החיד"א. החיד"א דן בשאלה אם קהילה שנעשה לה נס מחויבת לומר הלל ביום הנס מדי שנה בשנה, ומביא דעות שחייבו אמירת הלל מכוח גמרא זו. ואולם החיד"א, על אף הסכמתו שצריך לציין את הנס בהודאה, התנגד לאמירת הלל, משום שלשיטתו יש לומר הלל רק כאשר נעשה נס לכלל ישראל. זו הסיבה, לדבריו, שגמרא זו לא הובאה בפוסקים, וזה לשונו:

איכו השתא ניחזי אנן על אמירת ההלל ביום משום נס הנעשה לקהל עדת ישראל אשר בעיר אחת אי שפיר דמי. ואני אענה כי הנה אמרינן בפסחים דף קי"ז ע"א הלל זה מי אמרו נביאים שביניהם תקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם ולכשנגאלים אומרים אותו על גאולתן, וכפ"ז היה נראה דשפיר נאה לתקן לומר הלל כשנעשה נס לקהל ישראל בעירם, ונביאים הראשונים כך תקנו. אמנם לבי מהסס טובא שלא ראיתי להרי"ף והרמב"ם והרא"ש שכתבו זה שיש לומר הלל כשהצבור נושעים מצרתם, ואם הדברים כפשטן הי' להם ללמדנו דין זה. ועלה על לבי לומר דאפשר דסברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דתקנת נביאים היתה כשנעשה הנס לכל ישראל דוקא. אבל עתה כי הן בעון עם ישראל מפוזר ומפורד ואיתרחיש ניסא לקהל ישראל אשר בעיר אחת, בזה לא תקנו נביאים לומר הלל ומשו"ה השמיטוהו (שו"ת חיים שאל חלק ב, יא).

ראיתי בספרו של הרב אדרי² שאפשר לראות בגמרא זו מעין הוראה למצבנו היום, שהרי מאז אירועי חנוכה ופורים לא חווה עם ישראל הצלה בסדר גודל לאומי, ומאז יצאנו לגלות לא זכינו לאירוע שכזה ששינה את פני ההיסטוריה היהודית ושם קץ לגלות. הקמת המדינה היא בלי כל ספק נס לכל עם ישראל שנכון וראוי לומר עליו את ההלל.

דברים אלו הובאו להלכה בדברי פוסקים רבים בלשון זה או אחר. כך כתוב בספר "קול מבשר" של הרב משולם ראטה (ח"א סימן כא), כך גם התבטא הרב הראשי לישראל הרב יצחק הלוי הרצוג, וכך פסקו הרב גורן ועוד רבים אחרים.

האם יש לברך על ההלל?

הרב עובדיה יוסף בתשובותיו (יביע אומר חלק ו, אורח חיים סימן מא) התייחס למקורות השונים, ואף שהסכים שיש לומר הלל פסק שאין לברך עליו - מארבעה טעמים:

א. אין לברך אלא על נס שנעשה לכל ישראל.

ב. אין לברך אלא על נס גלוי ולא על נס בדרך הטבע: "והוא הדין בנידון דידן שאף שזכינו בחסדי השי"ת לנצח את אויבינו הרבים והעצומים, כיון שלא יצא דבר זה מגדר הטבע, וכמ"ש ג"כ הר"ן בחידושו לחולין (צה:): שכן מנהגו של עולם ששנים או שלושה אבירי לב יניסו הרבה מן המופחדים וכו' (והובא ג"כ בכסף משנה

2. הרב אריאל אדרי, אב בית הדין בבית הדין הרבני בבאר שבע, קיבץ בשלושה כרכים בשם "שחר אהלך" (בהוצאת ישיבת הר המור) את גדריהם ההלכתיים של יום העצמאות ויום ירושלים ואת פרטי ההלכות הנובעים מהם, מתוך עיון מעמיק בדברי השי"ס והפוסקים, הראשונים והאחרונים לדורותיהם. הכרך הראשון עוסק בגדרי אמירת הלל על גאולה ודין אמירת הלל בליל יום העצמאות.

פי"א מהל' ע"ז ה"ד). לפיכך אין מקום לתקן לומר הלל בברכות
מדי שנה בשנה על נס כזה".

ג. עוד לא ניצלנו לגמרי - ישנן עדיין מלחמות.

ד. המדינה איננה מתנהלת על פי כללי התורה.

ואולם רבים כתבו שיש לדחות טענות אלה, ונסכם את דעותיהם
לפי סדר הטענות:

תשובה לטענה שאין לברך אלא על נס שנעשה לכל ישראל:

הקמת המדינה אינה רק הצלה של יהודי ארץ ישראל דאז, אלא
יש לה משמעות לכל קהל ישראל. יום העצמאות מסמל את סיום
הגלות ותחילת הגאולה, וודאי שאין זה דומה לנס שנעשה לקהילה
אחת.

תשובה לטענה שאין לברך אלא על נס גלוי ולא על נס בדרך הטבע:

הגמרא לא תלתה את אמירת ההלל בנסים אלא אמרה
בפשטות: "לכשנגאלים יאמרו אותו על גאולתן". נוסף על כך נסי
הקמת המדינה אינם נסים טבעיים כלל, ואין הבדל ביניהם לבין נס
פורים, שאף שהיה במסווה של טבע ודאי היה נס, או לנסי חנוכה
שהיו בדרך מלחמה.³ הנסים במלחמת העצמאות היו גדולים אפילו
יותר, וכדי שלא לכפור בגודל ההשגחה יש חובה לומר את ההלל
ולספר על גודל הנסים שהתרחשו אז.

3. ואין לטעון שההלל בחנוכה נאמר על נס פח השמן. על נס פך השמן אנו מדלי-
קים נרות, ועל נס המלחמה אנו אומרים את ההלל.

בקוראי את הדברים שמנסים להקטין את הנס במקום לפרסמו ולרוממו אני חש כאב גדול, ואין כאן מקום להאריך.

תשובה לטענה שההצלה איננה מלאה:

גם ביציאת מצרים, גם בפורים וגם בחנוכה לא נשלמה המלאכה. מיד אחרי היציאה ממצרים רדפו המצרים אחרי ישראל, ולאחר מכן הגיע עמלק להילחם בהם. בפורים מפורש שהיינו עדיין עבדי אחשוורוש, וגם נס החנוכה לא היה סוף הצרות של ישראל. ועם כל זה נקבעו ימים אלה להלל ולהודיה כיוון שהייתה בהם הצלה לכל ישראל.

תשובה לטענה שהמדינה איננה מתנהלת על פי התורה:

טענה זו מופרכת גם היא בראיית ההיסטוריה היהודית. ביציאת מצרים יצא עם ישראל מעומק מ"ט שערי טומאה, סמוך ליציאה כבר פתחו ישראל בתלונות על משה ועל ה', ושבעה שבועות אחרי היציאה חטאו בחטא העגל; בפורים היו בני ישראל נשואים לנשים נוכריות שנשארו עמם עד לימי נחמיה; בחנוכה הדרדר המצב מהר מאוד, ובניהם של החשמונאים הפכו למתייוונים - ועם כל זה חייבו חכמי זמנם להודות לה' על הנס הגדול שאירע אז. ההלל ביום העצמאות לא נועד להודות ולהלל על קיומה של ממשלה זו או אחרת אלא על היציאה מגלות לגאולה, ממוות לחיים ומעבדות לחירות. מהותה של הנהגת המדינה אינה מעלה ואינה מורידה כהוא זה מגודל התשועה שעשה עמנו ה' יתברך, ואדרבה, אם נתאמץ ונזכה לפקוח את עיני הציבור ולהוכיח שמאת ה' הייתה זאת היא נפלאת בעינינו, יראו כולם נכוחה שה' אמת ותורתו אמת ויחזרו לחיק התורה בעי"ה.

ספק ברכות להקל

יש שיקשו ויאמרו - אמנם הבהרת את דעתך שיש לומר הלל בברכה, אך יש רבנים שאינם מסכימים אתך. על כך נענה כמה תשובות:

א. עיקר המצווה היא אמירת ההלל גם אם אין מברכים עליו, כי ברכות אינן מעכבות.

ב. לאחר שלמדתי היטב את הסוגיה על כל צדדיה ברור לי שאמירת ההלל ביום העצמאות היא חיוב גמור שאינו מוטל בספק, ואני יכול בלב שלם לברך על ההלל ולהורות לאחרים לברך. כל הפוסקים שמחייבים לברך בכל נושא שהוא יודעים שיש הסוברים אחרת, ואף על פי כן הם פוסקים שיש לברך - כי להם אין ספק. ומי שעדיין מסתפק - ספק ברכות להקל.

ג. הדברים שכתבתי אינם פרי דעתי האישית אלא דבריהם של גדולי דור הקמת המדינה, הן אשכנזים הן ספרדים. בעת הקמת המדינה קבעה הרבנות הראשית לקרוא את ההלל. אמנם הרבנות לא חייבה לברך, אך הרב הראשי דאז כתב בתשובותיו "היכל יצחק" (אורח חיים סימן קה) שעל אף שאין הוא רוצה לחייב את הכלל, דעתו היא שיש לברך. הרב עוזיאל הורה לומר את ההלל בלי ברכה, אך הוסיף שיש לברך שהחינו. הרב גורן והרבנות הראשית תחת הנהגתו קבעו שיש לברך, וכן הורו הרב דב ליאור והרב יעקב אריאל. זוהי גם דעתם של גדולי הרבנים הספרדיים, כגון הרב יוסף משאש,⁴ הרב שלום משאש,⁵

4. אוצר המכתבים אלף תשסט.

5. שמש ומגן חלק ג סימן ס"ג אות א: "ותיקנו הרבנים הראשיים בזמנו לגמור את ההלל בברכה. ומי שכבר נהגו כמותם ישארו במנהגם, ומי שעדיין לא נהגו לא יברכו כי נתחדשו דעות שלא לברך וספק ברכות להקל". חתני הרב אריאל אלקר ב, בן משפחתו של הרב משאש, סיפר לי ששאל את הרב - והרב הורה לו לברך.

הרב דוד שלוש⁶ והרב חיים דוד הלוי, מחבר ספרי "מקור חיים"⁷.

בספר "שחר אהללך" הרחיב הרב אדרי בפרטי המקורות וביסס הלכה זו עד שלא נשאר כל ספק כלל. וכי יוכל מאן דהוא לומר על אלו הסומכים על גדולי ישראל שברכתם ברכה לבטלה?! אלא וודאי שההולך בעקבות הפוסקים המכריעים שיש לברך אין לו לחשוש כלל לברכה לבטלה, וכבר כתב הבית יוסף בסימן כ"ט שמי שמסתמך על גדול לברך אין בו כל חשש ברכה לבטלה. וכל שכן כשזו דעה של כל כך הרבה גדולים בני זמננו.

ד. הרב עובדיה יוסף משתמש רבות בכלל "ספק ברכות להקל", אך גם בפסיקותיו יש יוצאים מן הכלל. מעיון בפסיקותיו השונות נראה שבמקרים שבהם היעדר הברכה עלול להיות חמור יותר מברכה לבטלה חרג הרב מכלל זה ופסק שיש לברך. לדוגמה, פוסקי הדור דנו בשאלה אם מותר להדליק נר חנוכה בברכה באולמי שמחות ובמקומות עבודה, יש מהם שאסרו ויש שהתירו. הרב עובדיה פסק שיש לברך על ההדלקה על אף הספק. ודאי שהרב ראה בעיניו את החשיבות הרבה שטמונה בברכה על ההדלקה, שבלעדיה תהא ההדלקה חסרת משמעות בעיני ההמון.

כך גם כאן - הימנעות מברכה על ההלל ביום העצמאות מביאה את השומעים לפקפק בגודלו של יום זה ובקדושתו הרבה.

ה. הרב שלום משאש כתב בהסכמתו לסידור "בית מלוכה" שבמקום של מנהג קבוע אין אומרים ספק ברכות להקל, ועל כן מי

6. חמדה גנוזה חלק א שאלה כא: "על נסי הנצחונות שבדורנו אומרים הלל בדלוג על כל נס בזמנו כנז"ל, והנוהגים לברך על הלל דר"ח יברכו עליו, והנוהגים שלא לברך בר"ח ורוצים לברך על נסי הנצחונות שבדורנו יש להם על מה שישמור כו".

7. בספרו דת מדינה, עמ' 102.

שנוהג לברך על ההלל ביום העצמאות יכול להמשיך ולברך. הנוהג לומר הלל בברכה נפוץ היום מאוד בקהילות ישראל. כך נהגו בכל השנים בישיבת מרכז הרב - שבראשה עמדו הרב צבי יהודה הכהן קוק והרב אברהם אלקנה שפירא, שהיה רבה הראשי של ישראל. כך נוהגים בישיבות הר עצינן שבראשה עמדו הרב ליכטנשטיין והרב עמיטל, כך בישיבת אור וישועה בהנהגתו של הרב זיני, וכך בעוד הרבה ישיבות ובתי כנסת - בין בנוסח אשכנז ובין בנוסח ספרד. כלל גדול בידנו שאין אומרים ספק ברכות להקל במקום שנהגו לברך.

סיכום

חובה עלינו לפרסם את נס התשועה ביום העצמאות ולקרוא את ההלל בשמחה ובהודיה. מעיקר הדין אנו מורים שיש לברך על ההלל, אך במקומות שבהם הברכה עלולה לגרום למחלוקת ולפלג את הקהילה - יאמרו את ההלל בלי ברכה. כך עשיתי כשהייתי בחוץ לארץ, אך בישיבתנו כאן בארץ אנו קוראים את ההלל בברכה, כפי שהורה אבי מורי הרב משה בוצ'קו זצ"ל.

נפרסם את הנסים הגדולים מתוך הכרה עמוקה שמאת ה' הייתה זאת היא נפלאת בעינינו. נגילה ונשמחה בו!